

Funded by
the European Union

Erasmus+
Enriching lives, opening minds.

Bune practici pentru prevenirea căsătoriilor timpurii și a maternității precoce în comunitățile rome

Raport comparativ transnațional – WP4

Cuprins

1. Introducere	3
2. Metodologia și limitele conceptului de „bune practici”	5
3. Practici la nivel național și local	6
3.1 Grecia	6
3.2 Irlanda	8
3.3 Portugalia	11
3.4 Romania	16
4. Bune practici europene și transnaționale	19
5. Analiza comparativă a practicilor	26
5.1 De la prevenirea căsătoriilor timpurii și a maternității precoce la promovarea drepturilor	26
5.1 Educația ca principal factor de protecție	26
5.2 Accesul la drepturi și la serviciile publice	27
5.3 Participarea comunitară și rolul de lider al femeilor române	28
5.4 De la intervenția individuală la schimbarea sistemică	29
5.5 Generarea de cunoștințe, dovezi și guvernare participativă	29
5.6 Date disponibile și provocări viitoare	30
6. Concluzii	31

Proiect finanțat de Uniunea Europeană. Punctele de vedere și opiniile exprimate aparțin însă exclusiv autorului (autorilor) și nu reflectă neapărat poziția Uniunii Europene sau a Fundației pentru Burse de Stat (IKY). Nici Uniunea Europeană, nici autoritatea care acordă finanțarea nu pot fi trase la răspundere pentru acestea.

1. Introducere

Comunitățile rome constituie cea mai mare minoritate etnică din Europa și continuă să se confrunte cu inegalități semnificative în ceea ce privește accesul la o gamă largă de drepturi. În ciuda progreselor înregistrate în ultimele decenii, mulți romi rămân expuși la sărăcie, discriminare și antigipsism, fenomene care le limitează exercitarea deplină a drepturilor fundamentale. Femeile, fetele și copiii romi sunt adesea afectați de forme multiple și intersecționale de inegalitate, care decurg din combinația dintre discriminarea etnică, inegalitățile de gen și excluziunea socială. Din acest motiv, Uniunea Europeană și Consiliul Europei identifică în prezent egalitatea, incluziunea și participarea comunităților rome drept priorități strategice pentru perioada 2020–2030, promovând abordări bazate pe drepturile omului, egalitatea de gen și participarea efectivă a comunităților rome înseși.

În acest context, căsătoria timpurie și maternitatea timpurie reprezintă provocări deosebit de complexe. Deși aceste fenomene pot apărea în diferite grupuri sociale și culturale, o serie de studii europene arată că ele continuă să afecteze anumite comunități rome din diversele țări în care sunt prezente, chiar dacă modul în care se manifestă diferă substanțial de la un context la altul.

În aceste contexte diferite, însă, căsătoria timpurie și maternitatea timpurie reflectă interacțiunea mai multor factori, printre care sărăcia, abandonul școlar timpuriu, discriminarea, inegalitățile de gen, accesul limitat la serviciile de sănătate sexuală și reproductivă, oportunitățile limitate de educație și de angajare, precum și persistența unor norme și așteptări sociale specifice. În consecință, aceste fenomene nu pot fi înțelese doar ca practici culturale și nici nu pot fi abordate exclusiv prin măsuri legislative sau campanii izolate de sensibilizare. Prevenirea lor necesită intervenții integrate, susținute și adecvate din punct de vedere cultural, capabile să abordeze simultan factorii individuali, familiali, comunitari, instituționali și structurali care modelează traiectoriile de viață ale fetelor și femeilor rome.

În acest context a fost dezvoltat proiectul „Roma Influencers – Ruptura cercului căsătoriilor timpurii și al maternității precoce”. Cofinanțat de Programul Erasmus+, proiectul reunește organizații din Grecia, Irlanda, Portugalia și România. Acesta se bazează pe recunoașterea faptului că prevenirea căsătoriilor timpurii și a maternității precoce necesită o abordare multidimensională, fundamentată pe generarea de cunoștințe, împuternicirea femeilor rome, participarea comunității, cooperarea intersectorială și elaborarea de. Pe parcursul implementării sale, proiectul a promovat cercetarea comparativă, formarea femeilor rome în calitate de „Influencers”, dezvoltarea de resurse educaționale, campanii de sensibilizare a comunității și procese de dialog politic, urmărind transformarea cunoștințelor în instrumente practice pentru prevenire și schimbare socială.

Prezentul raport reprezintă unul dintre principalele rezultate ale proiectului și

reunește practicile naționale identificate de partenerii proiectului — Klimaka (Grecia), Cairde (Irlanda), CESIS și CooperActiva (Portugalia) și Sastipen (România) —, precum și practicile europene și transnaționale considerate relevante pentru prevenirea căsătoriilor timpurii și a maternității precoce în comunitățile rome. Practicile analizate variază considerabil ca natură, cuprinzând programe educaționale, mediere interculturală, promovarea sănătății, sprijinul între egali, cercetarea participativă, guvernanța colaborativă, consolidarea organizațiilor rome și elaborarea de politici publice. Această diversitate reprezintă unul dintre principalele puncte forte ale raportului, demonstrând că prevenirea nu depinde de o singură metodologie, ci mai degrabă de articularea unor răspunsuri complementare care acționează la diferite niveluri de intervenție.

În loc să prezinte un catalog de inițiative, acest raport urmărește să identifice factorii care fac ca o practică să fie deosebit de promițătoare în acest domeniu și să exploreze elementele care pot fi adaptate și transferate în alte contexte naționale sau locale.

Analiza comparativă arată că cele mai solide răspunsuri combină educația incluzivă, accesul la serviciile de sănătate, medierea interculturală, participarea comunității, generarea de cunoștințe, rolul de lider al femeilor rome și guvernanța participativă, în conformitate cu cele mai recente orientări politice ale Uniunii Europene și ale Consiliului Europei pentru promovarea egalității, incluziunii și participării comunităților rome.

- o În acest context, raportul urmărește cinci obiective principale: to identify national, European and transnational practices with the potential to prevent early marriage and early motherhood in Roma communities;
- o să analizeze diferitele abordări dezvoltate de cele patru țări partenere și să identifice trăsăturile distinctive ale acestora;
- o pentru a evidenția factorii de succes, provocările și condițiile care facilitează transferul acestor practici în alte contexte;
- o pentru a identifica punctele comune și diferențele dintre experiențele analizate, contribuind astfel la o mai bună înțelegere a factorilor care susțin prevenirea;
- o să contribuie la elaborarea viitoarelor politici publice și programe de intervenție bazate pe dovezi științifice, participarea comunității, egalitatea de gen și drepturile omului.

1. Metodologia și limitele conceptului de „bună practică”

Elaborarea acestui raport s-a bazat pe „Ghidul pentru identificarea bunelor practici”, care, așa cum sugerează și titlul său, a oferit cadrul necesar pentru cercetarea desfășurată de fiecare dintre partenerii proiectului. Informațiile prezentate în acest raport comparativ transnațional se bazează pe rapoartele naționale și pe documentația de sprijin elaborată de partenerii proiectului.

În ciuda existenței unui document orientativ comun, rapoartele naționale nu respectă o structură complet uniformă. În timp ce unele descriu proiecte specifice, cu termene precise, altele prezintă abordări instituționale, servicii permanente, metodologii sau resurse educaționale.

Din acest motiv, conceptul de „bună practică” este utilizat cu prudența cuvenită pe tot parcursul prezentului raport. Nu toate inițiativele analizate au făcut obiectul unor evaluări ale rezultatelor sau ale impactului. În consecință, raportul face distincția între practicile naționale și cele transnaționale, precum și între bunele practici bine consolidate, practicile promițătoare și abordările instituționale relevante, recunoscând dovezile disponibile fără a atribui rezultate care nu au fost încă demonstrate.

Practicile au fost identificate și analizate pe baza următoarelor criterii: Relevance

- o Eficacitatea
- o Participarea comunității
- o Sensibilitate culturală și nediscriminare
- o Abordarea bazată pe gen
- o Sustenabilitate
- o Transferabilitatea
- Crearea de rețele și cooperarea multisectorială
- Inovație

1. Practici naționale și locale

1.1 Grecia

Experiența Greciei demonstrează un angajament ferm față de generarea participativă de cunoștințe, consultarea comunității și exercitarea unei influențe asupra politicilor publice.

Vocea copiilor romi ¹

Organizație coordonatoare: Institutul Prolepsis, în parteneriat cu Uniunea Mediatorilor Romi din Grecia și a Colaboratorilor Acestora, în cadrul Programului PREVENT.

Inițiativa *Roma Child VOICE* este un proiect național care utilizează metodologii de cercetare participativă pentru a înțelege mai bine experiențele, nevoile și perspectivele copiilor romi. Implementat în mai multe regiuni ale Greciei, proiectul implică copii și familii rome, mediatori romi, profesioniști care lucrează în sectoarele educației, sănătății și protecției sociale, precum și reprezentanți ai autorităților locale și naționale.

Inițiativa a colectat atât date calitative, cât și cantitative privind experiențele, nevoile și atitudinile din cadrul comunităților rome, utilizând rezultatele pentru elaborarea unor recomandări bazate pe dovezi pentru politicile de protecție a copilului. Experiența a demonstrat că cercetarea asupra unor aspecte sensibile din punct de vedere social și cultural necesită implicarea activă a comunităților încă din primele etape, colaborarea cu parteneri locali de încredere și utilizarea unor metodologii adecvate din punct de vedere cultural. Transferabilitatea sa către alte contexte depinde, de asemenea, de capacitatea de a transpune rezultatele cercetării în propuneri concrete de intervenție și recomandări de politici publice.

Caracteristici inovatoare

Principala caracteristică inovatoare a inițiativei constă în integrarea cercetării științifice cu medierea interculturală. Parteneriatul dintre Institutul Prolepsis și Uniunea Mediatorilor Romi din Grecia și a Colaboratorilor Acestora permite producerea de dovezi fundamentate pe participarea activă a comunităților rome, consolidând în același timp încrederea familiilor în procesul de cercetare și sporind relevanța recomandărilor elaborate.

De ce este considerată o bună practică

Deși *Roma Child VOICE* nu este o intervenție directă care vizează prevenirea căsătoriei timpurii, aceasta reprezintă o practică promițătoare în ceea ce privește generarea de dovezi bazate pe participarea activă a comunităților rome înseși. Inițiativa evidențiază, de asemenea, valoarea adăugată a combinării cercetării științifice cu medierea interculturală, contribuind la dezvoltarea unor politici și practici mai bine fundamentate, competente din punct de vedere cultural și centrate pe drepturile copilului.

Prezentarea rezultatelor proiectului *Roma Child VOICE*.

ROMplat201G²

Organizație coordonatoare: Uniunea Mediatorilor Romi din Grecia și a Asociațiilor acestora, în colaborare cu autoritățile publice și organizațiile societății civile.

ROMplat201S este o platformă națională de guvernanță participativă care promovează cooperarea între mediatorii romi, autoritățile publice, organizațiile societății civile și reprezentanții comunităților rome, cu scopul de a consolida incluziunea socială și de a îmbunătăți răspunsurile la nevoile acestor comunități. Inițiativa urmărește să asigure elaborarea politicilor publice prin procese participative care recunosc și valorifică cunoștințele și experiența de viață a comunităților rome.

În cadrul acestei inițiative, a fost organizată o serie de ateliere de consultare

pentru a culege punctele de vedere ale comunităților rome și pentru a elabora recomandări de politici publice bazate pe date concrete privind căsătoriile timpurii.

Caracteristici inovatoare

Principala caracteristică inovatoare a acestei practici constă în recunoașterea mediatorilor romi ca parteneri permanenți în elaborarea, punerea în aplicare și monitorizarea politicilor publice, consolidând astfel coordonarea între sectoarele educației, sănătății, protecției sociale și egalității. Această abordare promovează o mai bună coordonare instituțională, îmbunătățește comunicarea dintre serviciile publice și comunitățile rome și contribuie la dezvoltarea unor răspunsuri mai incluzive și mai adaptate din punct de vedere cultural.

De ce este considerată o bună practică

Deși ROMplat201S nu constituie o intervenție directă pentru prevenirea căsătoriilor timpurii și a maternității precoce, acesta reprezintă o practică promițătoare prin instituirea unor mecanisme permanente de participare comunitară și de cooperare interinstituțională

. Aceste mecanisme sunt esențiale pentru susținerea unor politici publice mai eficiente care promovează drepturile copiilor și femeilor rome.

² [EN-3o-NEWSLETTER-FINAL-CONFERENCE.pdf](#).

1.2 Irlanda

Practicile irlandeze pun un accent puternic pe emanciparea femeilor rome, accesul multilingv la informații, îngrijirea medicală maternă și adaptarea serviciilor publice. **DRM Ireland: Roma Peer Support for Health, Education s Equity³**

Organizație coordonatoare: Cairde, finanțată de Departamentul pentru Copii, Persoane cu Dizabilități și Egalitate.

DROM Irlanda: „Sprijinul reciproc al romilor pentru sănătate, educație și echitate” este o inițiativă de împuternicire comunitară și dezvoltare a leadershipului destinată femeilor rome și derulată de Cairde. Programul sprijină participantele în tranziția lor de la beneficiare ale serviciilor la lucrătoare rome de sprijin reciproc, printr-un parcurs integrat de educație, formare și mentorat. Acesta include învățarea limbii engleze, alfabetizarea și competențele digitale, calificări acreditate, sănătatea maternă și sănătatea mintală, egalitatea și drepturile, participarea civică, precum și cunoașterea serviciilor publice.

Caracteristici inovatoare

Principala caracteristică inovatoare a programului constă în formarea femeilor rome ca lucrătoare de sprijin între egali, capabile să creeze punți de legătură între comunitățile rome și

serviciile publice. În calitate de intermediare de încredere, aceste femei le sprijină pe alte femei rome în accesarea informațiilor, a asistenței medicale, a educației, a serviciilor de maternitate și în exercitarea drepturilor lor, contribuind la depășirea barierelor lingvistice, culturale și instituționale.

De ce este considerată o bună practică

Programul DROM Ireland reprezintă o practică promițătoare, deoarece combină autonomizarea individuală, formarea acreditată, leadershipul comunitar și sprijinul reciproc. Prin promovarea autonomiei femeilor și consolidarea capacității comunităților de a face față propriilor provocări prin intermediul unor modele durabile de participare și sprijin reciproc, programul contribuie la incluziunea socială pe termen lung.

Linia de informații „National Roma”

4

Lead organisation: Cairde.

Înființată în 2020, Linia națională de informare pentru romi este un serviciu de informare și consiliere la nivel național oferit de Cairde pentru a sprijini persoanele și familiile de etnie romă în accesarea serviciilor publice și exercitarea drepturilor lor. Serviciul oferă informații, consiliere și îndrumare în domenii precum sănătatea, educația, protecția socială, locuințele, imigrația și ocuparea forței de muncă, urmărind să depășească barierele lingvistice, administrative și instituționale care împiedică adesea accesul la serviciile publice.

Linia de asistență este gestionată de personal de etnie romă și oferă asistență în limba romani, română și engleză, sprijinind atât membrii comunităților rome, cât și profesioniștii care lucrează în cadrul serviciilor publice și al organizațiilor prestatoare de servicii. De la înființare, centrul a preluat peste 12.000 de apeluri, dintre care 4.307 numai în anul 2024, provenite de la membri ai comunităților rome, servicii publice, organizații comunitare și organizații din sectorul voluntariatului, cu accent

special pe asistența medicală și locuințe.

Innovative features

Principala caracteristică inovatoare a serviciului constă în oferirea unui sprijin accesibil și adaptat din punct de vedere cultural, adaptat nevoilor comunităților rome, acționând ca o punte de legătură între beneficiarii serviciului și serviciile publice. Pe lângă satisfacerea nevoilor imediate, acesta contribuie, de asemenea, la creșterea gradului de conștientizare cu privire la drepturile și serviciile disponibile, încurajând o utilizare mai informată și mai independentă a serviciilor publice.

De ce este considerată o bună practică

Linia națională de informare pentru rome reprezintă o practică promițătoare, deoarece facilitează accesul la drepturile fundamentale, consolidează încrederea comunităților rome în serviciile publice și contribuie la reducerea inegalităților în ceea ce privește accesul la asistență medicală, educație și protecție socială. Prin îmbunătățirea accesului la informații și la sprijin instituțional, aceasta creează, de asemenea, condiții favorabile pentru prevenirea situațiilor de vulnerabilitate, inclusiv a căsătoriilor timpurii și a maternității precoc.

Studiu privind experiențele femeilor rome cu serviciile de maternitate

Lead organisation: Cairde, în colaborare cu femeile rome și serviciile medicale.

Studiul privind experiențele femeilor rome în ceea ce privește serviciile de maternitate este o inițiativă de cercetare participativă condusă de Cairde, menită să exploreze experiențele femeilor rome în ceea ce privește

accesarea și utilizarea serviciilor de maternitate în Irlanda. Studiul identifică barierele lingvistice, culturale și instituționale care afectează accesul la îngrijiri de maternitate de înaltă calitate,⁵ [Roma Programme - Cairde](#)

oferind în același timp un spațiu de exprimare experiențelor și perspectivelor femeilor rome însele.

Studiul s-a bazat pe principiile co-proiectării, reciprocității și interpretării rezultatelor de către comunitate, oferind un exemplu de cooperare intersectorială și de cercetare axată pe o comunitate minoritară. Femeile rome și organizațiile rome au fost implicate nu numai în colectarea datelor, ci și în interpretarea rezultatelor și contextualizarea experiențelor identificate, consolidând astfel calitatea, relevanța și validitatea socială a concluziilor studiului.

Una dintre principalele concluzii ale proiectului este că o participare semnificativă necesită timp, resurse și procese elaborate în colaborare încă din primele etape ale cercetării.

Reproducerea acestei abordări depinde de parteneriatele cu organizațiile și comunitățile rome, de deschiderea față de adaptarea procesului de cercetare și de o

finanțare suficientă pentru a asigura participarea pe parcursul tuturor etapelor cercetării, inclusiv analiza datelor și formularea recomandărilor.

De ce este considerată o bună practică

Această inițiativă reprezintă o practică promițătoare, deoarece furnizează dovezi care susțin îmbunătățirea serviciilor de sănătate maternă și contribuie la reducerea inegalităților în ceea ce privește accesul la asistență medicală, promovând astfel drepturile, sănătatea și bunăstarea femeilor și copiilor romi.

Serviciul pentru sarcini la adolescente – Spitalul Rotunda⁶

Lead organisation: Rotunda Hospital (Dublin).

Serviciul pentru sarcini la adolescente, înființat de Spitalul Rotunda în 2005, este un serviciu specializat care oferă sprijin cuprinzător adolescentelor însărcinate prin îngrijire clinică, sprijin psihosocial și consiliere pe toată durata sarcinii

și a perioadei postnatale. Serviciul reunește o serie de profesioniști și servicii de sprijin, promovând un răspuns integrat la nevoile tinerelor mame.

În 2025, serviciul a finalizat o evaluare care a acoperit perioada 2005–2022.

Rezultatele au arătat că, deși sarcinile în rândul adolescentelor au scăzut în general în rândul femeilor care au apelat la spital, proporția mamelor adolescente de etnie romă a

crescut. Datele pentru anul 2024 indicau faptul că 47 % dintre beneficiarii serviciului erau cetățeni străini, limba română fiind cea mai frecvent vorbită, iar 35 % au fost identificați ca fiind de etnie romă sau români. Multe dintre ele se aflau în situații de Ginecologie – Spitalul Rotunda

vulnerabilitate, aveau nevoie de servicii de interpretariat și se confruntau cu obstacole semnificative în accesarea asistenței medicale de bază.

Caracteristici inovatoare

Principala caracteristică inovatoare a programului constă în modelul său de îngrijire centrat pe persoană și multidisciplinar, care combină asistența medicală, sprijinul emoțional, educația pentru sănătate, orientarea către resursele comunității și coordonarea cu serviciile mai ample de sprijin social și educațional.

De ce este considerată o bună practică

Deși nu este conceput în mod specific pentru comunitățile rome, Serviciul pentru sarcini la adolescente reprezintă o practică promițătoare, deoarece demonstrează importanța serviciilor specializate, integrate și accesibile pentru adolescentele însărcinate;

astfel, acesta contribuie la îmbunătățirea rezultatelor în materie de sănătate, consolidează sprijinul acordat tinerilor părinți și ajută la reducerea situațiilor de vulnerabilitate socială.

1.3 Portugalia

Practicile portugheze vizează o serie de factori de protecție, printre care rămânerea în școală, sănătatea, medierea interculturală, leadershipul femeilor și generarea participativă de cunoștințe.

ROMA Educa⁷

Lead organisation: Agenția pentru Integrare, Migrație și Azil (AIMA), cunoscută anterior sub denumirea de Înaltul Comisariat pentru Migrație (ACM).

ROMA Educa a fost lansat în 2019 de către fosta Înaltă Comisie pentru Migrație (ACM), prin intermediul Programului „Escolhas”, în cadrul punerii în aplicare a Strategiei naționale de integrare a comunităților rome (ENICC). Destinat inițial elevilor din învățământul secundar, programul a fost extins ulterior pentru a include și elevii din ciclul al treilea al învățământului de bază.

ROMA Educa este un program național de burse destinat elevilor rome, conceput pentru a promova continuarea studiilor și succesul școlar prin reducerea barierelor financiare și încurajarea trecerii la învățământul secundar și superior. Pe lângă sprijinul financiar, programul contribuie la consolidarea aspirațiilor educaționale și promovează performanța școlară ca o cale către incluziunea socială și dezvoltarea personală.

După ce a sprijinit inițial 50 de elevi rome în anul școlar 2019/2020, programul s-a extins semnificativ și acordă în prezent 210 de burse în fiecare an elevilor rome care urmează învățământul gimnazial și liceal, demonstrând atât consolidarea sa instituțională, cât și acoperirea națională tot mai mare.

⁷[Programa-roma-educa_regulamento-7a-edicao.pdf](#)

Caracteristici inovatoare

Principala caracteristică inovatoare a programului constă în promovarea educației ca strategie de emancipare și de asigurare a egalității de șanse pentru tinerii rome, recunoscând succesul școlar ca factor-cheie în ruperea ciclurilor de excluziune și în extinderea oportunităților de participare socială și profesională.

De ce este considerată o bună practică

ROMA Educa reprezintă o bună practică, deoarece promovează continuitatea parcursurilor educaționale și consolidează autonomia tinerilor rome. Prin încurajarea elevilor să rămână în sistemul de învățământ și să urmeze studii superioare, aceasta contribuie la amânarea căsătoriilor timpurii și a maternității precoce, extinzând în același timp oportunitățile de a face alegeri în cunoștință

de cauză și de a-și dezvolta proiecte de viață independente.

OPRE – Programul operațional pentru promovarea educației⁸

Lead organisation: Agenția pentru Integrare, Migrație și Azil (AIMA), în parteneriat cu Asociația Letras Nómadas.

OPRE – Programul operațional pentru promovarea educației a demarat în 2016 ca proiect-pilot dezvoltat de o asociație condusă de romi, în colaborare cu alte organizații ale societății civile. Acesta are ca scop promovarea accesului la învățământul superior, menținerea în cadrul acestuia și absolvirea cu succes a studiilor de către studenții de origine romă. Rezultatele pozitive obținute au condus la consolidarea sa ca măsură de politică publică, reflectând recunoașterea instituțională a eficacității sale și a importanței investițiilor în educație ca instrument de incluziune socială și de egalitate de șanse.

OPRE oferă burse și îndrumare individuală pe tot parcursul parcursului academic al participanților, cu scopul de a reduce inegalitățile în ceea ce privește accesul la învățământul superior [Regulamentoopre_10aed.pdf](#)

și, în același timp, consolidând participarea tinerilor romi la viața academică, profesională și civică.

De la lansarea sa în 2016, OPRE a acordat, în medie, aproximativ 30 de burse pe an studenților romi care urmează studii superioare. Până la cea de-a opta ediție, programul a acordat 249 de burse și a contribuit la absolvirea a 37 de programe de licență și a nouă programe de masterat, ceea ce ilustrează impactul său durabil asupra extinderii participării romilor la învățământul superior

Innovative features

Principala caracteristică inovatoare a programului constă în combinarea sprijinului financiar cu mentoratul, dezvoltarea competențelor și crearea de rețele de sprijin, promovând nu numai succesul academic, ci și apariția unei noi generații de profesioniști și lideri romi, capabili să servească drept modele de urmat în cadrul comunităților lor.

De ce este considerată o bună practică

OPRE reprezintă o practică promițătoare, deoarece demonstrează modul în care o inițiativă inovatoare a societății civile poate evolua într-o politică publică durabilă, cu o continuitate și un impact sporite. Dezvoltat inițial de societatea civilă, cu implicarea puternică a comunității romi și a organizațiilor romi, programul s-a transformat cu succes într-o măsură de politică publică la nivel național. În prezent, acesta este pus în aplicare printr-un parteneriat între AIMA și Associação Letras Nómadas, combinând angajamentul instituțional cu experiența și conducerea unei organizații conduse de romi.

Prin promovarea egalității de șanse în ceea ce privește accesul la învățământul superior și prin consolidarea autonomiei și a capacității tinerilor romi, programul contribuie la dezvoltarea unor traiectorii de viață alternative și la reducerea factorilor de vulnerabilitate asociați cu abandonul școlar timpuriu, căsătoria timpurie și maternitatea timpurie.

Asociația Portugheză pentru Planificare Familială (APF): Intervenția la nivel comunitar și promovarea drepturilor sexuale și reproductive în Matosinhos ⁶

Lead organisation: Asociația Portugheză pentru Planificare Familială (APF), în parteneriat cu Primăria orașului Matosinhos, serviciile de sănătate și alte organizații locale.

De câțiva ani, APF derulează un program de intervenție comunitară în rândul comunității rome din cartierul Biquinha din Matosinhos. Obiectivele sale vizează educația pentru sănătate, în special sănătatea sexuală și reproductivă, precum și sănătatea mamei și a copilului. Intervenția se bazează pe o relație de încredere stabilită cu comunitatea și pe o strânsă cooperare cu serviciile de sănătate,

primăria și alte organizații locale, ceea ce permite un răspuns integrat la nevoile familiilor rome.

Caracteristici inovatoare

Principala caracteristică inovatoare a intervenției constă în combinarea medierii comunitare, a promovării sănătății și a cooperării între mai multe instituții, printr-o abordare participativă și adaptată contextului cultural, care facilitează accesul la servicii, consolidează cunoștințele în domeniul sănătății și promovează exercitarea drepturilor sexuale și reproductive.

Pe parcursul întregii intervenții, APF a pus în aplicare o serie de inițiative tematice, printre care se numără proiectul „Sem Preconceitos” (Fără prejudecăți), care promovează egalitatea de gen, sănătatea sexuală și reproductivă, precum și prevenirea situațiilor de vulnerabilitate în rândul adolescenților și tinerilor romi.

APF a participat, de asemenea, la proiectul transnațional „Foaia de parcurs a UE privind căsătoriile forțate și precoc pentru profesioniștii din prima linie” (Programul „Drepturi, egalitate și cetățenie” – JUST/2014/RDAP/AG/HARM), care a elaborat o foaie de parcurs destinată profesioniștilor din prima linie care activează în domenii precum sănătatea și educația. Foaia de parcurs are ca scop consolidarea capacității profesioniștilor de a identifica situațiile de căsătorie forțată și/sau precoc și îmbunătățirea protecției și a sprijinului acordate victimelor.

De ce este considerată o bună practică

Intervenția APF reprezintă o practică promițătoare, deoarece demonstrează că implicarea pe termen lung în comunitate, combinată cu cooperarea interinstituțională și implicarea activă a comunităților rome, contribuie la reducerea inegalităților în ceea ce privește accesul la servicii medicale, consolidând autonomia femeilor și

tinerilor romi oamenilor și crearea unor condiții favorabile pentru prevenirea căsătoriilor timpurii și a maternității precoce.

Asociațiile romilor – Dinamism și schimbare

Una dintre caracteristicile distinctive ale experienței portugheze este consolidarea progresivă a mișcării asociative a romilor și recunoașterea organizațiilor rome ca parteneri strategici în elaborarea politicilor publice. Organizații precum AMUCIP¹⁰, Associação Letras Nómadas¹¹, Ribaltambição¹² și, mai recent,

Rizoma¹³, au jucat un rol din ce în ce mai important în promovarea educației, a egalității de gen, a participării comunitare și a autonomizării femeilor și tinerilor romi.

Aceste organizații au dezvoltat o serie de proiecte specifice, multe dintre ele axate pe promovarea succesului școlar și combaterea stereotipurilor. În acest context, și deși are doar o legătură indirectă cu tema principală a prezentului raport, Ribaltambição – Asociația pentru Egalitatea de Gen în Comunitățile Romi a lansat campania „Voci romi: Realitatea căsătoriei în comunitățile noastre”, care combate concepția greșită, larg răspândită, conform căreia căsătoria forțată este o practică obișnuită și generalizată în rândul comunităților romi din Portugalia. Campania include un documentar care prezintă mărturii ale unor cupluri rome, lideri comunitari, academicieni și activiști, promovând o înțelegere mai nuanțată a căsătoriei în cadrul comunităților rome și evidențiind în același timp diversitatea experiențelor și rolul de lider al femeilor rome.¹⁴

⁹ [APF Norte - APF](#)

Mai recent, RIZOMA, o organizație condusă de o tânără absolventă de origine romă care a beneficiat de programul de burse OPRE și care a participat la proiectul „Roma Influencers” atât în calitate de „Roma Influencer”, cât și de formator, derulează în prezent un proiect privind egalitatea de gen destinat copiilor și tinerilor de origine romă. Prin această inițiativă, organizația urmărește să promoveze egalitatea de șanse, să le ofere fetelor și tinerelor de origine romă mijloacele necesare pentru a se afirma și să încurajeze relații de gen mai echitabile prin educație, comunicare și implicare comunitară.

În plus, activitatea lor contribuie la apropierea politicilor publice de comunitățile rome, promovează soluții elaborate în parteneriat cu aceste comunități și consolidează participarea romilor înșiși la conturarea

răspunsuri care le afectează viața. Această evoluție reflectă o trecere de la abordări concepute pentru comunitățile rome la modele de intervenție elaborate împreună cu comunitățile rome și, din ce în ce mai mult, conduse de organizații rome.

De ce este considerată o bună practică

Consolidarea mișcării asociative a romilor constituie, în sine, o bună practică în domeniul guvernantei participative, care permite comunităților rome să joace un rol din ce în ce mai activ în elaborarea, punerea în aplicare și monitorizarea politicilor publice care le afectează. **Romania**

Experiența românească evidențiază importanța intervențiilor la nivel comunitar, realizate de persoane care cunosc comunitățile respective, vorbesc limba acestora și au stabilit relații de încredere cu familiile. Printre cele mai semnificative caracteristici ale acestora se numără rețeaua de mediatori rome în domeniul sănătății, implicarea femeilor rome ca agenți ai schimbării și integrarea sănătății, educației, protecției sociale și a autorităților locale.

¹⁰ [\(14\) Facebook](#)

¹¹ [\(2\) Instagram](#)

¹² [\(14\) Facebook](#)

¹³ [About 5 — Rizoma](#)

¹⁴ <https://youtu.be/FvH2jbaVv-U>

Medierea în domeniul sănătății pentru comunitatea romă ca instrument de prevenire și de acces la drepturi

Lead organisation: Sastipen – Centrul Romilor pentru Politici de Sănătate, în colaborare cu rețeaua națională a mediatorilor rome în domeniul sănătății, Direcția de Sănătate Publică, autoritățile locale și serviciile din domeniul sănătății, educației și protecției sociale.

Context și obiective

Medierea în domeniul sănătății pentru rome este o inițiativă comunitară menită să reducă barierele care împiedică comunitățile de rome să acceseze serviciile publice. În contextul prevenirii căsătoriilor timpurii și a maternității precoce, mediatorii în domeniul sănătății joacă un rol esențial în furnizarea de informații, educația pentru sănătate, identificarea situațiilor de risc, oferirea de îndrumare, îndrumarea către serviciile relevante și facilitarea coordonării cu serviciile publice competente.

În cadrul proiectului „Roma Influencers”, medierea în domeniul sănătății poate fi considerată o practică promițătoare, deoarece combină legăturile strânse cu comunitățile rome, cunoștințele culturale și lingvistice, precum și capacitatea de a coordona acțiunile între diferite sectoare.

Mediatorii în domeniul sănătății nu se limitează la rolul de furnizori de informații. Aceștia acționează ca niște punți de legătură de încredere între familii și instituții, făcând posibilă abordarea unor subiecte sensibile — precum sexualitatea, contracepția, căsătoria, sarcina, violența și abandonul școlar timpuriu — care ar fi adesea dificil de discutat cu professionals who are external to the community.

Această practică este deosebit de relevantă, deoarece abordează mai mulți dintre factorii

asociați cu căsătoria timpurie și maternitatea precoce, printre care accesul limitat la informații privind sănătatea sexuală și reproductivă, conștientizarea insuficientă a drepturilor copiilor și ale femeilor, distanța dintre familii și serviciile publice,

dificultățile în identificarea din timp a situațiilor de risc, precum și lipsa de încredere în instituțiile publice.

Caracteristici inovatoare

Principala caracteristică inovatoare a acestei practici constă în recunoașterea mediatorilor de sănătate romi nu doar ca facilitatori ai accesului la servicii medicale, ci și ca profesioniști ai comunității, capabili să promoveze prevenția, să consolideze încrederea în instituțiile publice și să sprijine intervențiile coordonate care implică serviciile de sănătate, educație și protecție socială. România a consolidat treptat acest model prin profesionalizarea mediatorilor de sănătate și prin consolidarea unei rețele naționale, care include în prezent aproximativ 460 de mediatorii de sănătate romi activi.

De ce este considerată o bună practică

Medierea în domeniul sănătății pentru romi reprezintă o bună practică, deoarece combină apropierea de comunitățile rome cu expertiza profesională și o cooperare interinstituțională puternică

. Prin promovarea accesului la servicii medicale, facilitarea identificării timpurii a situațiilor vulnerabile și consolidarea comunicării între comunități și serviciile publice, aceasta creează condiții favorabile pentru prevenirea căsătoriilor timpurii și a maternității precoce, promovând în același timp drepturile, sănătatea și bunăstarea femeilor, copiilor și familiilor rome.

Elaborarea participativă a unui ghid comunitar și multisectorial ¹⁵

Organizație coordonatoare: Sastipen, cu participarea mediatorilor romi din domeniul sănătății și al educației, a femeilor și tinerilor romi, a profesioniștilor din sectoarele educației, sănătății, asistenței sociale și psihologiei, a autorităților publice și a organizațiilor rome. Ghidul pentru influențatori romi a fost conceput ca o resursă practică menită să sprijine profesioniștii și lucrătorii comunitari în prevenirea căsătoriilor timpurii și a maternității precoce.

Procesul său de elaborare a inclus o analiză a studiilor, legislation and reports; the collection of experiences from health mediators; consultări și grupuri de discuții

¹⁵ [SASTIPEN — Roma Center for Health Policies](#)

desfășurate la București, Giurgiu și Neamț; participarea tinerelor femei rome; redactarea într-un format accesibil; precum și validarea atât de către experți, cât și de către membri ai comunităților rome. Grupul de lucru a reunit reprezentanți dintr-o gamă largă de sectoare și instituții, inclusiv profesioniști din domeniul sănătății, al educației, al asistenței sociale și al psihologiei, autorități locale, organizații rome și tineri din comunitățile rome.

Contribuția sa principală constă nu numai în publicația finală în sine, ci și în procesul de coproducție prin care a fost elaborată. Cunoștințele științifice și profesionale au fost combinate cu experiența practică a mediatorilor din domeniul sănătății, a tinerelor femei rome și a membrilor comunităților rome.

Prin urmare, metodologia urmărește să evite două riscuri frecvente: elaborarea de materiale precise din punct de vedere tehnic, dar inadecvate din punct de vedere cultural, și dezvoltarea de intervenții comunitare fără o bază științifică sau juridică suficient de solidă.

Caracteristici inovatoare

Principala caracteristică inovatoare a Ghidului constă în metodologia sa participativă, care plasează femeile rome, tinerii și mediatorii comunitari

în centrul procesului de generare a cunoștințelor. În loc să se bazeze exclusiv pe expertiza academică, ghidul combină dovezile științifice, practica profesională și cunoștințele comunității pentru a oferi orientări care sunt atât solide din punct de vedere tehnic, cât și adecvate din punct de vedere cultural.

De ce este considerată o bună practică

Această practică promițătoare subliniază importanța asigurării faptului că mesajele de prevenire sunt adaptate din punct de vedere cultural, acceptate de familii și utile din punct de vedere practic atât pentru mediatorii, cât și pentru profesioniști. De asemenea, ea demonstrează valoarea implicării directe a femeilor și tinerilor rome în definirea măsurilor menite să abordeze provocările cu care se confruntă propriile lor comunități

2. Bune practici europene și transnaționale

Inițiativele prezentate în această secțiune au fost dezvoltate în mai multe țări sau în cadrul unor programe europene. Prin urmare, acestea ar trebui analizate separat de practicile naționale descrise în capitolul anterior.

Rețeaua Influencerilor din Roma – Ruperea cercului vicios al căsătoriilor timpurii și al maternității precoce

Lead organisations: Klimaka (Greece); Cairde (Ireland); CESIS and CooperActiva (Portugal); Sastipen (Romania)

Funding: Erasmus+ Programme

Derulat în perioada noiembrie 2024 – octombrie 2026, proiectul „Rețeaua de influențatori romi – Ruperea cercului vicios al căsătoriilor timpurii și al maternității precoce” este prezentat ca o practică transnațională promițătoare, întrucât a dezvoltat o metodologie integrată concepută special pentru a preveni căsătoriile timpurii și maternitatea precoce în rândul femeilor rome și al comunităților rome.

Proiectul a desfășurat o cercetare comparativă în cele patru țări partenere, rezultând patru rapoarte naționale și un raport comparativ la nivel european. De asemenea, a elaborat materiale educaționale și de sensibilizare, a implementat programe de formare și a creat o rețea transnațională de persoane influente din comunitatea romă.

Cercetarea a implicat 184 de femei rome, generând date valoroase privind factorii asociați cu căsătoria timpurie și maternitatea precoce și contribuind la formularea unor recomandări pentru intervenții comunitare și politici publice.

Proiectul a oferit, de asemenea, programe de formare personalizate, la care au participat inițial 25 de femei rome, dintre care unele au devenit ulterior formatoare pentru alte grupuri de femei din fiecare țară participantă. Femeile care au luat parte la acest proces de formare

au asumat, de asemenea, un rol activ în calitate de „influenceri romi” în cadrul propriilor comunități, conducând un total de 72 de campanii de sensibilizare și contribuind la producerea de materiale audiovizuale privind căsătoria timpurie și maternitatea precoce, care pot fi utilizate de alte organizații. Ca punct culminant al acestui proces, proiectul a produs o gamă largă de resurse educaționale și de sensibilizare,

inclusiv campanii comunitare, materiale audiovizuale și un documentar transnațional care a fost prezentat la mai multe festivaluri internaționale.

Deși proiectul este încă în derulare și nu există încă o evaluare a impactului, rezultatele implementării demonstrează deja o capacitate puternică de a mobiliza comunitățile, de a genera date comparabile la nivel transnațional, de a consolida rolul de lider al femeilor rome și de a dezvolta resurse cu un potențial considerabil de transfer.

Innovative features

Principala caracteristică inovatoare a proiectului constă în plasarea femeilor rome în centrul intervenției — nu doar în calitate de beneficiare, ci și ca participante active la generarea de cunoștințe, la sensibilizarea comunității și la elaborarea de propuneri de schimbare. Metodologia se bazează pe împuternicirea femeilor rome pentru a acționa ca factori de influență pozitivi, susținătoare ale semenelor lor și mobilizatoare ale comunității, valorificând cunoștințele lor, experiența trăită și capacitatea de a comunica eficient cu alte femei, fete și familii.

O altă caracteristică importantă o reprezintă abordarea participativă și sensibilă

din punct de vedere cultural. Femeile rome sunt implicate activ în identificarea barierelor, elaborarea mesajelor-cheie, validarea materialelor educaționale și interacțiunea directă cu comunitățile lor. Acest proces participativ sporește credibilitatea intervenției, reducând în același timp riscul unor abordări externe sau stigmatizante.

În ciuda diferențelor dintre cele patru țări participante, proiectul pune în evidență un set comun de principii, printre care importanța educației, a medierii, a accesului la servicii medicale, a rolului de lider al femeilor rome, a sprijinului reciproc și a cooperării dintre comunități, serviciile publice și factorii de decizie.

De ce este considerată o bună practică

- Proiectul poate fi considerat o practică promițătoare deoarece:
 - o abordează în mod direct o problemă care rămâne insuficient vizibilă și insuficient studiată;
 - o promovează rolul de lider și participarea activă a femeilor rome;
 - o combinează prevenirea, împuternicirea, sensibilizarea și promovarea politicilor;
 - o implică familiile și comunitățile, în loc să se concentreze exclusiv asupra indivizilor;
 - o produce resurse care pot fi transferate în alte contexte;
 - o promovează învățarea reciprocă între țări; și consolidează legăturile dintre experiența comunității și elaborarea politicilor publice.

ROMED – Programul european pentru mediatori rome ¹⁶

Programul ROMED a fost elaborat de Consiliul Europei, în cooperare cu Comisia Europeană, cu scopul de a îmbunătăți calitatea și eficacitatea medierii între comunitățile rome și instituțiile publice. Acesta s-a bazat pe constatarea faptului că mulți rome se confruntă în continuare cu bariere persistente în ceea ce privește accesul la drepturi, servicii și resurse, bariere care rezultă nu numai din sărăcie și excluziune socială, ci și din discriminare, lipsa informațiilor, distanța culturală și instituțională, precum și din încrederea limitată în serviciile publice.

Prin formarea mediatorilor, ROMED a urmărit să consolideze capacitatea de intervenție în mai multe domenii esențiale pentru incluziunea socială.

Mediatorii acționează ca o punte de legătură între comunitățile rome și instituțiile publice, facilitând comunicarea, îmbunătățind accesul la informații, sprijinind

orientarea către serviciile adecvate și asigurându-se că nevoile și perspectivele comunităților rome sunt luate în considerare de către autoritățile publice.

Relevanța programului ROMED pentru prevenirea căsătoriilor timpurii și a maternității precoc rezidă în primul rând în capacitatea mediatorilor de a aborda mulți dintre factorii de risc subiacenți asociați cu aceste fenomene. Relația lor strânsă cu familiile și cunoașterea contextelor comunitare facilitează: the dissemination of information on the rights of children and women;

- o promovarea continuării participării fetelor la procesul educațional;
- o accesul la servicii de sănătate sexuală și reproductivă și la planificare familială;
- o identificarea timpurie a situațiilor care implică abandonul școlar, sarcina la adolescente, violența, constrângerea sau căsătoriile cu minori;
- o orientarea către serviciile de sănătate, educație, protecție socială și protecția copilului;
- o dialogul cu familiile și liderii comunității cu privire la consecințele căsătoriei timpurii și ale maternității precoc; și

¹⁶ [Home | ROMED](#)

- o mai bună coordonare între profesioniști și instituții care, în lipsa acesteia, ar putea funcționa separat.

ROMED se distinge, de asemenea, prin abordarea sa bazată pe drepturile omului. Mediarea nu este privită doar ca un mijloc de a depăși barierele de comunicare, ci ca un instrument de reducere a inegalităților, de combatere a discriminării și de facilitare a exercitării drepturilor fundamentale. Această perspectivă este deosebit de relevantă în abordarea căsătoriilor timpurii, întrucât evită stigmatizarea anumitor practici sau atribuirea lor fără discernământ tuturor comunităților rome.

ROMACT – Consolidarea guvernantei locale pentru promovarea incluziunii comunităților de romi ¹⁷

ROMACT este o inițiativă comună a Consiliului Europei și a Comisiei Europene, menită să consolideze capacitatea autorităților locale de a elabora, pune în aplicare și monitoriza politici locale pentru incluziunea romilor. Programul se bazează pe convingerea că reducerea inegalităților necesită răspunsuri locale durabile, fundamentate pe participarea comunității și pe cooperarea dintre serviciile publice.

Metodologia ROMACT combină consolidarea capacității instituționale în cadrul

municipalităților, cu participarea activă a comunităților rome la identificarea nevoilor și la definirea priorităților de acțiune. Principalele sale componente includ: evaluări

participative ale nevoilor locale și ale resurselor disponibile; înființarea de grupuri comunitare și mecanisme de participare pentru comunitățile rome; consolidarea capacităților aleșilor locali, ale personalului municipal și ale altor părți interesate locale; precum și elaborarea de planuri de acțiune locale pentru incluziunea romilor.

La fel ca multe dintre inițiativele prezentate în acest raport, programul ROMACT nu a fost conceput în mod specific pentru a preveni căsătoriile timpurii sau maternitatea precoce. Cu toate acestea, acesta

abordează o serie de factori structurali care sporesc vulnerabilitatea copiilor și tinerilor romi, inclusiv accesul inegal la servicii medicale, în special la serviciile de sănătate sexuală și reproductivă.

Relevanța abordării ROMACT constă în recunoașterea faptului că probleme precum căsătoriile timpurii necesită politici locale coerente, capabile să extindă oportunitățile educaționale, să îmbunătățească accesul la serviciile publice, să reducă inegalitățile și să consolideze participarea comunității la identificarea soluțiilor.

¹⁷ [ROMACT - BUILDING CAPACITY FOR ROMA INCLUSION AT LOCAL LEVEL](#)

Innovative features

Una dintre principalele caracteristici inovatoare ale programului ROMACT este accentul puternic pus pe guvernanta locală participativă. În loc să trateze comunitățile rome exclusiv ca beneficiari ai politicilor publice, programul promovează participarea activă a acestora la elaborarea, punerea în aplicare și evaluarea inițiativelor locale. În același timp, acesta consolidează capacitatea municipalităților de a elabora răspunsuri integrate, bazate pe date concrete și adaptate la circumstanțele locale, sprijinind astfel durabilitatea politicilor de incluziune și creând condiții mai favorabile pentru prevenirea căsătoriilor timpurii și a maternității precoce.

INSCHOOL – Promovarea unor sisteme educaționale mai incluzive pentru copiii romi ¹⁸

INSCHOOL – Școli incluzive: O schimbare în bine pentru copiii romi este o inițiativă comună a Comisiei Europene și a Consiliului Europei, pusă în aplicare între 2017 și 2024 prin trei etape succesive. Pe parcursul implementării sale, inițiativa a implicat Republica Cehă, Ungaria, România, Republica Slovacă, Regatul Unit, Bulgaria și Portugalia, sprijinind dezvoltarea politicilor de educație incluzivă și a practicilor inovatoare menite să îmbunătățească accesul la educație, participarea și rezultatele școlare în rândul copiilor romi și al altor copii expuși riscului de marginalizare.

Programul se bazează pe principiul conform căruia incluziunea copiilor rom nu depinde doar de efortul individual sau de sprijinul familiei, ci și de schimbări în

practicile didactice, organizarea școlară și politica educațională. În consecință, acesta urmărește să creeze medii școlare mai incluzive, capabile să răspundă diversității și să valorizeze participarea tuturor copiilor. Metodologia INSCHOOL combină mai multe niveluri complementare de intervenție, printre care:

- o formarea cadrelor didactice, a directorilor de școli și a altor profesioniști din domeniul educației;
- o dezvoltarea și diseminarea practicilor didactice incluzive;
- o promovarea unor medii școlare lipsite de discriminare și segregare; și
- o implicarea activă a familiilor și a comunităților rome în viața școlară.

Programul recunoaște că participarea susținută la educație extinde oportunitățile educaționale și profesionale ale fetelor, le consolidează autonomia și îmbunătățește

¹⁸ [Inschool Project - Inclusive schools Making a difference for Roma children](#)

accesul la informații privind drepturile și sănătatea sexuală și reproductivă, și generează aspirații pentru viitor care sunt incompatibile cu abandonul școlar timpuriu.

Why it is considered a good practice

INSCHOOL reprezintă o bună practică deosebit de relevantă, deoarece demonstrează că incluziunea educațională depinde de responsabilitatea comună a elevilor, familiilor, școlilor, comunităților și factorilor de decizie. Prin promovarea unor sisteme educaționale mai incluzive și mai participative, aceasta creează condiții care susțin participarea continuă a fetelor la educație, reducând în același timp factorii de vulnerabilitate asociați cu căsătoria timpurie și maternitatea precocă.

SPARGerea unui tabu – Promovarea schimbării normelor sociale prin dialogul comunitar

„Breaking a TABOO” este o inițiativă transnațională derulată în Germania, Grecia, Serbia, Ungaria, Spania, România și Macedonia de Nord, care are ca scop prevenirea căsătoriilor între copii, a căsătoriilor timpurii și a celor forțate prin promovarea egalității de gen, a participării comunităților rome și a transformării normelor sociale care limitează drepturile și oportunitățile fetelor.

Proiectul se bazează pe constatarea că căsătoriile timpurii sunt rezultatul interacțiunii mai multor factori — printre care sărăcia, inegalitățile de gen, abandonul școlar timpuriu, discriminarea, așteptările familiei și normele sociale — și, prin urmare, necesită intervenții care să promoveze reflecția critică și participarea activă a comunităților rome însele.

Metodologia sa combină mai multe componente complementare, printre care: empowering Roma women and young people as agents of change;

- o crearea unor spații sigure pentru dialogul intergenerațional și intercultural;
- o desfășurarea de activități de sensibilizare a comunității;
- o implicarea familiilor, a liderilor comunitari și a profesioniștilor; și
 - elaborarea de resurse educaționale și materiale de comunicare.

Printre rezultatele documentate se numără filme documentare, formarea mediatorilor și a multiplicatorilor, precum și organizarea a 70 de proiecții de filme în comunitate și

sesiuni de discuții. Aceste sesiuni au folosit povești personale și metodologii participative pentru a stimula dialogul cu privire la căsătoriile timpurii, relațiile de gen, educația și autonomia fetelor. Experiența a demonstrat că narațiunile elaborate și împărtășite chiar de comunități pot oferi în mod deosebit

instrumente eficiente pentru abordarea unor teme sensibile, fără a recurge la mesaje moralizatoare sau stigmatizante.

Punerea în practică a acestei metodologii necesită participarea activă a comunităților, a unor facilitatori care se bucură de încrederea comunității locale, a unor spații sigure pentru dialog și a unei comunicări adaptate contextului cultural.

Caracteristici inovatoare

Principala caracteristică inovatoare a proiectului constă în accentul pus pe transformarea normelor sociale prin dialogul comunitar. În loc să abordeze căsătoria timpurie exclusiv ca o problemă juridică sau individuală, proiectul urmărește să creeze oportunități pentru ca comunitățile însele să reflecteze asupra consecințelor acestor practici, să exploreze alternative și să promoveze noi modele de participare, educație și autonomie pentru fete.

Proiectul pune accent pe participarea activă a femeilor, tinerilor, familiilor și organizațiilor comunitare române, încurajând astfel elaborarea unor soluții adaptate contextului cultural și consolidând în același timp legitimitatea atât a mesajelor transmise, cât și a acțiunilor întreprinse.

Dimensiunea sa transnațională reprezintă, de asemenea, o valoare adăugată semnificativă, permițând compararea diferitelor contexte naționale, identificarea provocărilor comune și adaptarea metodelor la realitățile locale.

De ce este considerată o bună practică

Prin urmare, inițiativa „Breaking a TABOO” poate fi considerată o practică promițătoare, întrucât aceasta demonstrează că schimbarea durabilă depinde de transformarea normelor sociale și a relațiilor de putere, consolidând în același timp rolul de lider al femeilor române și promovând dialogul între comunități, profesioniști și factorii de decizie din sectorul public.

3. Analiza comparativă a practicilor

2.1 De la prevenirea căsătoriilor timpurii și a maternității precoc la promovarea drepturilor

Analiza comparativă demonstrează că practicile identificate au o caracteristică fundamentală comună: deși toate contribuie la prevenirea căsătoriilor timpurii și a maternității precoc, ele o fac prin strategii semnificativ diferite.

Unele inițiative abordează direct aceste probleme, încurajând reflecția comunității asupra drepturilor copiilor și femeilor, combătând stereotipurile de gen sau derulând campanii de sensibilizare axate în mod specific pe căsătoriile timpurii. Este cazul Rețelei Influencerilor Romi (transnațională), al inițiativei „Breaking a TABOO” (transnațională) și al Ghidului Influencerilor Romi (România), elaborate în cadrul proiectului „Roma Influencers”.

Cu toate acestea, majoritatea inițiativelor nu au fost concepute în mod specific

pentru a preveni căsătoriile timpurii. În schimb, acestea abordează factorii structurali care sporesc vulnerabilitatea fetelor rome. Printre aceștia se numără programele de promovare a continuării școlarizării, medierea interculturală, accesul la servicii medicale, sprijinul dintre egali, guvernanta participativă, cercetarea și consolidarea organizațiilor rome.

Această distincție demonstrează că prevenirea nu depinde exclusiv de campaniile care vizează direct fenomenul în sine. Dimpotrivă, ea rezultă din combinarea intervențiilor menite să schimbe comportamentele cu politici care extind oportunitățile educaționale, sociale și economice disponibile pentru fetele și femeile rome. Această abordare integrată este în concordanță atât cu Cadrul strategic al UE privind egalitatea, incluziunea și participarea romilor (2020–2030), cât și cu Strategia Consiliului Europei pentru incluziunea romilor și a nomazilor (2026–2030), care pun accentul pe egalitate, participare și eliminarea barierelor structurale care afectează comunitățile rome.:/i

2.2 Educația ca principal factor de protecție

Educația se conturează ca fiind elementul comun cel mai constant în cadrul practicilor analizate.

Cu toate acestea, diferitele țări abordează această dimensiune prin abordări complementare.

Portugalia acordă prioritate menținerii elevilor în școală și succesului școlar prin scheme de burse și programe de mentorat, precum ROMA Educa și OPRE.

Inițiativa INSCHOOL a Consiliului Europei demonstrează că continuitatea educațională depinde nu numai de sprijinirea familiilor, ci și de crearea unor școli incluzive, de pregătirea cadrelor didactice pentru a lucra în medii multiculturale și de punerea în aplicare a unor politici educaționale capabile să reducă segregarea școlară.

În Grecia și România, educația face parte integrantă din strategii mai ample care vizează promovarea participării comunității, protecția drepturilor și prevenirea.

În ansamblu, aceste experiențe demonstrează că menținerea fetelor în sistemul de învățământ este probabil cel mai important factor de protecție identificat printre practicile

analizate. În același timp, ele arată că educația poate produce rezultate durabile doar atunci când este însoțită de medii școlare incluzive, sprijin financiar, mediere, implicarea familiei și așteptări pozitive cu privire la oportunitățile viitoare ale fetelor.

2.3 Accesul la drepturi și la serviciile publice

O altă temă frecventă se referă la necesitatea de a apropia comunitățile de romi de serviciile publice.

Experiențele analizate demonstrează că accesul la asistență medicală, educație, protecție socială și justiție continuă să fie limitat de bariere lingvistice, culturale și administrative și, adesea, de discriminare. Particularly noteworthy in this respect are:

- *ROMED, prin intermediul medierii interculturale;*
- *Linia națională de informare pentru romi, dezvoltată în Irlanda de către Cairde, ca serviciu de informare multilingv;*
- *rețeaua românească de mediere în domeniul sănătății pentru romi; și*
- *intervenția comunitară pusă în aplicare de APF în Portugalia.*

Aceste inițiative demonstrează că accesul efectiv la drepturi necesită profesioniști bine pregătiți, servicii publice cu competență culturală și mediatori proveniți chiar din comunitățile rome.

Prin urmare, medierea interculturală nu se prezintă ca un mecanism temporar, ci ca o funcție specializată, esențială pentru reducerea inegalităților și consolidarea încrederii între comunități și instituțiile publice.

2.4 Participarea comunității și rolul de lider al femeilor rome

Toate practicile analizate recunosc faptul că comunitățile rome nu ar mai trebui considerate doar ca beneficiari ai politicilor publice.

Cea mai inovatoare caracteristică identificată este recunoașterea din ce în ce mai mare a participării comunităților rome însele, și în special a femeilor rome. În cadrul inițiativelor analizate, femeile rome îndeplinesc o gamă largă de roluri, printre care:

- o mediatori;
- o cercetători;
- o lucrători în domeniul sprijinului reciproc;
- o lideri comunitari;
- o formatori;
- o lideri ai organizațiilor rome; și
- persoane influente.

Merită menționată în mod special activitatea desfășurată de organizațiile de femei rome, precum AMUCIP, Ribaltambição și, mai recent, Rizoma, care au jucat un rol din ce în ce mai important în promovarea schimbării rolurilor de gen

în cadrul comunităților rome.

Această evoluție reprezintă o schimbare semnificativă față de abordările anterioare, care se caracterizau în mare măsură prin intervenții externe conduse de profesioniști care nu erau de etnie romă.

Analiza comparativă demonstrează că cele mai durabile practici sunt cele care investesc în consolidarea capacităților în cadrul comunităților rome, întărind rolul de lider al acestora în identificarea problemelor, elaborarea soluțiilor și evaluarea intervențiilor.

2.5 De la intervenția individuală la schimbarea sistemică

Practicile analizate funcționează, de asemenea, la diferite niveluri de intervenție.

Unii lucrează direct cu persoane și familii, în timp ce alții urmăresc să transforme instituții, organizații sau politici publice.

Această complementaritate reprezintă una dintre principalele concluzii ale raportului.

În ansamblu, inițiativele analizate demonstrează că prevenirea căsătoriilor timpurii necesită acțiuni simultane pe cinci dimensiuni interconectate:

- o persoane fizice;
- o familii și comunități;
- o servicii publice;
- o instituții; și
 - politici publice.
- În acest context, complementaritatea dintre programele europene este deosebit de evidentă:
 - ROMED consolidează medierea între comunități și serviciile publice.
 - ROMACT consolidează guvernanta locală și capacitatea instituțională.
 - INSCHOOL promovează sisteme educaționale mai incluzive.
 - Breaking a TABOO urmărește transformarea normelor sociale și a relațiilor de gen.
 - Rețeaua „Roma Influencers” se concentrează pe emanciparea și leadershipul femeilor rome.

În loc să abordeze aceeași problemă prin metode identice, aceste inițiative demonstrează că o prevenire eficientă necesită intervenții coordonate, desfășurate simultan la diferite niveluri.

2.6 Generarea de cunoștințe, dovezi și guvernanta participativă

Experiența Greciei demonstrează că prevenirea depinde, de asemenea, de generarea de cunoștințe și de calitatea guvernantei.

Inițiativele „Roma Child VOICE” și „ROMplat201S” ilustrează modul în care cercetarea participativă, consultarea sistematică a comunităților rome și implicarea

romilor în elaborarea, punerea în aplicare și monitorizarea politicilor publice sunt esențială pentru elaborarea unor intervenții mai adecvate, mai legitime și mai durabile.

Prevenirea căsătoriilor timpurii depinde, așadar, nu numai de existența unor servicii sau programe specifice, ci și de capacitatea de a genera date concrete, de a integra cunoștințele comunității și de a transpune aceste cunoștințe în politici publice eficiente.

2.7 Date disponibile și provocări viitoare

În ciuda calității bunelor practici identificate, analiza comparativă evidențiază, de asemenea, câteva limitări importante.

Majoritatea inițiativelor oferă o documentație cuprinzătoare privind activitățile întreprinse, participarea comunității și rezultatele obținute.

Cu toate acestea, datele referitoare la impactul pe termen mediu și lung rămân limitate. Puține proiecte măsoară în mod sistematic evoluția unor indicatori precum:

- o vârsta la căsătorie;
- o sarcina la adolescență;
- o abandonul școlar timpuriu;
- o autonomia economică;
- o participarea civică; sau
- o accesul susținut la serviciile publice.

Această limitare este deosebit de importantă într-un domeniu în care schimbările sociale depind adesea de procese pe termen lung și de interacțiunea mai multor factori.

Prin urmare, consolidarea sistemelor de monitorizare și evaluare reprezintă una dintre principalele provocări identificate în prezentul raport.

O În ansamblu, analiza comparativă confirmă faptul că cele mai promițătoare soluții sunt cele care combină educația, accesul la drepturi, participarea comunitară,

generarea de cunoștințe și guvernanta participativă. Această concluzie este pe deplin în concordanță cu prioritățile strategice stabilite atât de Uniunea Europeană, cât și de Consiliul Europei, care promovează abordări integrate, bazate pe drepturi,

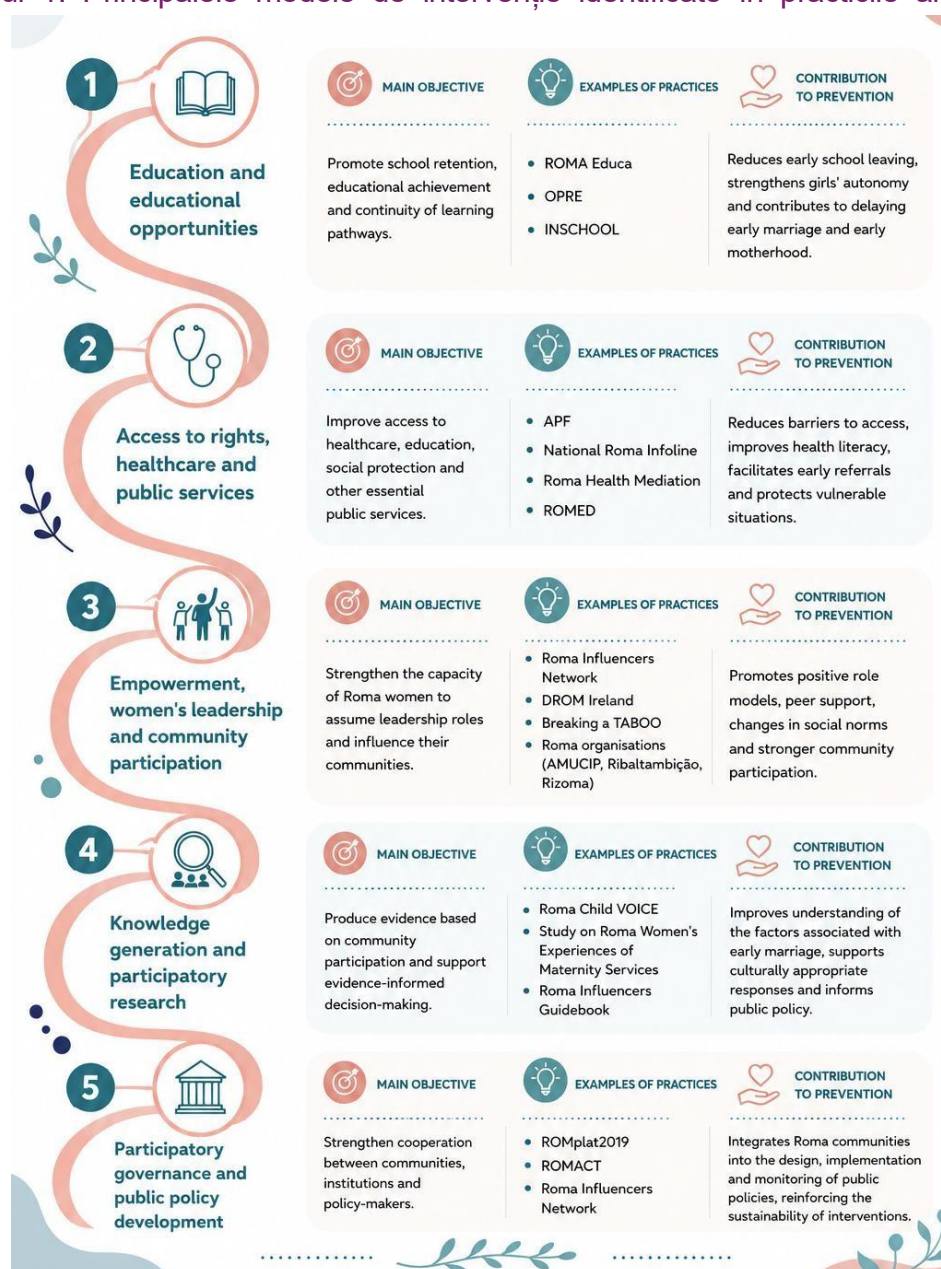
fundamentate pe egalitate, participare semnificativă și parteneriat cu comunitățile române.

3. Concluzii

Analiza realizată în cadrul acestui raport identifică cinci modele generale de intervenție care, deși distincte, se dovedesc a fi complementare în prevenirea căsătoriilor timpurii și a maternității precoc în cadrul comunităților rome. În loc să reprezinte răspunsuri alternative, aceste abordări vizează diferiți factori de risc și de protecție, demonstrând că cele mai promițătoare strategii combină intervenții care vizează indivizii, comunitățile, serviciile publice, instituțiile și politicile publice.

Tabelul următor rezumă principalele contribuții ale practicilor analizate.

Tabelul 1. Principalele modele de intervenție identificate în practicile analizate

Analiza comparativă demonstrează că căsătoria timpurie și maternitatea timpurie nu pot fi înțelese ca fenomene izolate și nici nu pot fi atribuite exclusiv factorilor

culturali. În toate țările examinate, aceste fenomene rezultă din interacțiunea dintre sărăcie, inegalitățile de gen, abandonul școlar timpuriu, discriminarea, accesul limitat la serviciile publice, participarea socială redusă și oportunitățile insuficiente pentru fetele și femeile rome. Această interpretare este în concordanță cu datele disponibile la nivel european, care susțin abordări integrate și multisectoriale pentru prevenirea căsătoriilor timpurii și promovarea drepturilor copiilor și ale femeilor.

Practicile analizate demonstrează, de asemenea, că nu există o soluție unică. Dimpotrivă, cele mai promițătoare răspunsuri combină o serie de strategii complementare, printre care continuitatea educațională, medierea interculturală, accesul la servicii de sănătate sexuală și reproductivă, sprijinul între egali, cercetarea participativă, consolidarea organizațiilor rome, participarea comunității, guvernanta locală și elaborarea de politici publice bazate pe dovezi.

O altă constatare deosebit de importantă se referă la evoluția rolului femeilor rome. În aproape toate inițiativele cele mai inovatoare, femeile rome nu mai sunt considerate doar beneficiare ale intervențiilor, ci ocupă din ce în ce mai mult poziții de conducere, mediere, cercetare, formare, reprezentare instituțională și mobilizare comunitară. Această schimbare reprezintă una dintre caracteristicile cele mai constante identificate în cadrul practicilor analizate și constituie o condiție fundamentală pentru dezvoltarea unor răspunsuri durabile.

Analiza demonstrează, de asemenea, că participarea semnificativă a comunităților rome nu este doar un principiu etic, ci un factor determinant pentru calitatea intervențiilor. Practicile care au implicat comunitățile de la identificarea nevoilor până la evaluarea rezultatelor au demonstrat o relevanță culturală mai mare, o încredere mai puternică între instituții și comunități, precum și un potențial mai mare de transfer în alte contexte.

Compararea experiențelor din Grecia, Irlanda, Portugalia și România demonstrează că cele mai promițătoare soluții nu sunt cele care vizează un singur factor de risc, ci cele care combină mai multe niveluri de intervenție. Educația incluzivă, accesul la servicii medicale, medierea interculturală, generarea de cunoștințe, guvernanta participativă, consolidarea organizațiilor rome, emanciparea femeilor rome și dialogul politic constituie dimensiuni complementare ale unei strategii cuprinzătoare de prevenire.

În ansamblu, aceste practici demonstrează că prevenirea căsătoriilor timpurii și a maternității precoce necesită o abordare bazată pe drepturile omului, elaborată împreună cu comunitățile rome, și nu doar pentru acestea. Această abordare este pe deplin în concordanță cu cele mai recente priorități ale Consiliului

Europa și Uniunea Europeană, care identifică participarea semnificativă, egalitatea de gen, generarea de cunoștințe și buna guvernare drept condiții esențiale pentru realizarea unei schimbări durabile.

În ansamblu, practicile identificate demonstrează că prevenirea căsătoriilor timpurii și a maternității precocă înseamnă crearea condițiilor necesare pentru ca toți copiii și tinerii romi să-și exercite pe deplin drepturile, să rămână în sistemul de învățământ, să participe la

deciziile care le afectează viața și să-și construiască proiecte de viață libere, autonome și bazate pe propriile alegeri. În cele din urmă, acesta este mesajul central al prezentului raport.